

УДК 336.77:658.15

Шляхи підвищення ефективності управління активами підприємства

Болгар Т.М.

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних фінансів, обліку та оподаткування
Університету імені Альфреда Нобеля

Кальченко А.О.

магістр
Університету імені Альфреда Нобеля

У статті досліджено особливості сучасних моделей управління активами підприємств України з пошуком ефективних шляхів удосконалення процесу управління. Обґрунтовано необхідність використання вдосконалених методів управління активами підприємства для покращення діяльності та виявлення можливостей підвищення результативності на конкурентному ринку. Ефективне формування і регулювання обсягу активів сприятимуть підтримці оптимального рівня ліквідності, оперативності виробничого та фінансових циклів діяльності.

Ключові слова: управління діяльністю, активи підприємства, ринкова економіка, система управління активами, прибуток, контроль запасів, економічний аналіз.

Болгар Т.М., Кальченко А.О. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ АКТИВАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследованы особенности современных моделей управления активами предприятий Украины с поиском эффективных путей совершенствования процесса управления. Обоснована необходимость использования усовершенствованных методов управления активами предприятия для улучшения деятельности и выявления возможностей повышения результативности на конкурентном рынке. Эффективное формирование и регулирование объема активов будут способствовать поддержке оптимального уровня ликвидности, оперативности производственного и финансовых циклов деятельности.

Ключевые слова: управление деятельностью, активы предприятия, рыночная экономика, система управления активами, прибыль, контроль запасов, экономический анализ.

Bolgar T.M., Kal'chenko A.O. THE WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF ASSET MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

The article is a study of the features of modern models of asset management of Ukrainian enterprises with the search for effective ways to improve the management process. The necessity of using advanced methods of asset management of the enterprise for the improvement of their activity and identification of possibilities of increasing the efficiency in the competitive market is substantiated. Effective formation and regulation of the volume of assets will support the maintenance of the optimal level of liquidity, efficiency of production and financial cycles of activity.

Keywords: business management, company assets, market economy, asset management system, profit, inventory control, economic analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку національного ринкового господарства надзвичайно важливою є проблема забезпечення конкурентоспроможності економіки країни загалом, її галузей та окремих підприємств, а також такої її складової, як стійка ефективність виробництва та господарювання.

В умовах ринкової економіки всі підприємства зацікавлені в стабільному функціонуванні. Кожне підприємство робить головний акцент на вирішенні питань стабільності функціонування та максимізації прибутку. Для того щоб досягти поставлених цілей, потрібна

правильно підібрана, чітка та ефективна політика управління активами підприємства, в яких значну роль відіграють обігові кошти. Для досягнення високих результатів потрібна чітко збудована, обґрунтована й ефективна фінансова політика управління активами. Важливою складовою частиною системи фінансового менеджменту комерційних підприємств був і залишається механізм управління активами.

Сьогодні розробка досконалого механізму управління активами підприємств і дієве застосування його на практиці є досить актуальною проблемою, оскільки ефективне формування і регулювання обсягу обігових акти-

вів сприятимуть підтримці оптимального рівня ліквідності, забезпечать оперативність виробничого та фінансового циклів діяльності, а отже, високу платоспроможність і фінансову стійкість підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання управління активами підприємств досліджували відомі вітчизняні та закордонні фахівці-фінансисти, економісти, обліковці, зокрема В.П. Астахова, П.М. Марич, Х. Нюрнберг, С.М. Онисько, В.Ф. Палій, Т.Б. Рубінштейн, Г.А. Салтикова, О.В. Соловйова, О.М. Сорокіна, В.П. Суйц, Л.З. Шнейдман. Велика увага приділена проблематиці управління активами вітчизняних підприємств у працях провідних українських економістів, а саме в роботах С.Л. Берези, Ф.Ф. Бутинця, Є.В. Калюги, М.В. Кужельного, Л.Г. Ловінської, В.О. Озерана, О.М. Петрука, А.А. Пилипенка, В.В. Сопка, В.О. Шевчука. Так, І.О. Бланк [4] розробив чіткі етапи управління обіговими активами та підходи до управління як обіговими коштами, так і їх елементами. В.В. Ковальов представив моделі управління обіговими коштами залежно від джерел їх формування, а саме консервативну, компромісну, агресивну та ідеальну [5]. Г.В. Савицька розробила систему показників, необхідних для дослідження ефективності використання обігових активів, та визначила фактори, що на них впливають [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте шляхи підвищення управління активами підприємства потребують подальшого дослідження через постійну зміну умов господарювання підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, основним завданням нашого дослідження є аналіз ключових особливостей та пошук ефективних шляхів удосконалення управління активами вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки механізм функціонування підприємств України постійно змінюється. Це пов'язане з їх економічними реформами, що проводяться в країні. Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинне мати у своєму розпорядженні визначене майно, що належить йому на правах власності або володіння, тобто активи підприємства, які є економічними ресурсами підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються в господарській діяльності з метою одержання прибутку.

Управління активами підприємства становить найбільшу частину операцій фінансового менеджменту. Це пов'язане з великою кількістю елементів його внутрішнього матеріально-речового та фінансового складу, що вимагає індивідуалізації управління; високою динамікою трансформації його видів; пріоритетною роллю у забезпеченні платоспроможності, рентабельності та інших цільових результатів операційної діяльності підприємства [3, с. 22–23].

Політика управління обіговим капіталом повинна забезпечити компроміс між ефективністю роботи підприємства та ризиком втрати ліквідності. Якщо дебіторська заборгованість, грошові кошти та виробничі запаси підтримуються на досить низьких рівнях, то вірогідність неплатоспроможності або дефіциту коштів для рентабельної діяльності велика.

Якщо більшість ресурсів підприємства вкладена в необоротні активи, страхові запаси оборотних коштів відсутні, то за певних відхилень від планових обсягів реалізації продукції та надходження платежів можливі також порушення в розрахунках з кредиторами. Зі зростанням величини чистого обігового капіталу ризик ліквідності зменшується [3, с. 22–23].

Абсолютно інша залежність існує між прибутком і рівнем чистого обігового капіталу. За його низького значення виробнича діяльність не підтримується належним чином, можливі втрата ліквідності, періодичні збої в роботі та низький прибуток.

За деякого оптимального рівня чистого обігового капіталу та його компонентів прибуток стає максимальним, а будь-яке відхилення від нього в принципі небажане. Зокрема, невиправдане підвищення величини обігових коштів призводить до накопичення не задіяних у виробництві обігових активів, а також зайвих витрат їх фінансування, що спричинює зниження прибутку [4, с. 128].

Відповідно до Національного Положення бухгалтерського обліку активами є ресурси, що контролюються підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Цим Положенням визначені зміст і форма Балансу та загальні вимоги до розкриття його статей. Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. Він має форму таблиці, що складається з двох частин, а саме активу і пасиву, де згруповані їх джерела [1].

До активів традиційно відносять контрольовані підприємством ресурси, використання яких зумовлює збільшення економічних ефектів. До них включають усі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать суб'єкту господарювання на певну дату, їх розміщення та використання. У балансі підприємства приведені групи активів належать до:

- обігових активів (грошові кошти та їх еквіваленти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців);

- необоротних активів (незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи та інші необоротні активи);

- необоротних активів, утримуваних для продажу та групи вибуття [3, с. 20–21].

Одними з важливих особливостей підприємства є його взаємозв'язок із зовнішнім середовищем та суттєва залежність від останнього, що виявляється в необхідності одержання активів для свого функціонування і розширення кола своїх споживачів, що використовують результати діяльності підприємства.

Підприємство не може залишатися ізольованим, йому необхідно взаємодіяти з іншими об'єктами, що складають мікро- та макросередовище для забезпечення умов існування та розвитку [3, с. 22].

Результати систематичного аналізу та комплексного підходу до проектування дають можливість розробити комплекс заходів із підвищення ефективності управління обіговими активами підприємств і забезпечити контроль за її практичним здійсненням за такими напрямками:

- скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації виробництва (використання новітніх технологій механізації та автоматизації виробничих процесів, підвищення рівня продуктивності праці, повніше використання виробничих потужностей підприємства, трудових, матеріальних ресурсів тощо), а також підвищення контролю за рухом найбільш важливих категорій запасів (на основі системи ABC-аналізу) і розподілом згідно зі структурою їх витрачання;

- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами;

- прискорення процесу відвантаження продукції та оформлення розрахункових документів, застосування ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів (скорочення розрахунків готівкою, відкриття «кредитної лінії» в банку, використання флоту), перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості, розвиток механізмів безготівкових розрахунків, створення простих та дієвих систем контролю за рухом дебіторської заборгованості та грошових коштів.

Застосування систематичного аналізу та комплексного підходу до управління активами підприємства дає змогу відокремити елементи індивідуальності та окреслити його склад як систему, визначити спосіб, за допомогою якого різні форми та види активів пов'язані між собою, його характер (статичність, динамічність), виділити домінуючі чинники, встановити рівень цілісності системи, вивчити взаємодію із зовнішнім середовищем [10].

Управління активами має комплексно та всебічно охоплювати всі сфери діяльності, що може бути досягнуте за допомогою здійснення в межах підприємства певної сукупності процесів, що є алгоритмом або послідовності взаємопов'язаних та взаємообумовлених дій, управлінських рішень для досягнення поставленої мети (рис. 1).

Важливим є те, що управління активами має відповідати певним вимогам, які накладають відбиток на саме управління і повинні обов'язково виконуватись на кожному етапі. Варто визначити такі найважливіші принципи управління активами:

- єдність стратегічного (перспективного) і тактичного (поточного) планування означає відповідність тактичних планів стратегічним цілям з метою забезпечення безперервності відповідного процесу;

- однією з вимог до управління є забезпечення системного підходу, коли кожний досліджуваний об'єкт розглядається як складна динамічна система, що включає низку елементів, певним чином пов'язаних між собою та із зовнішнім оточенням; вивчення кожного об'єкта має здійснюватися з урахуванням всіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємозалежності його окремих елементів;

- управління активами має базуватись на державному підході під час оцінювання економічних процесів, явищ, результатів діяльності, тобто під час управління необхідно враховувати відповідність державній еконо-

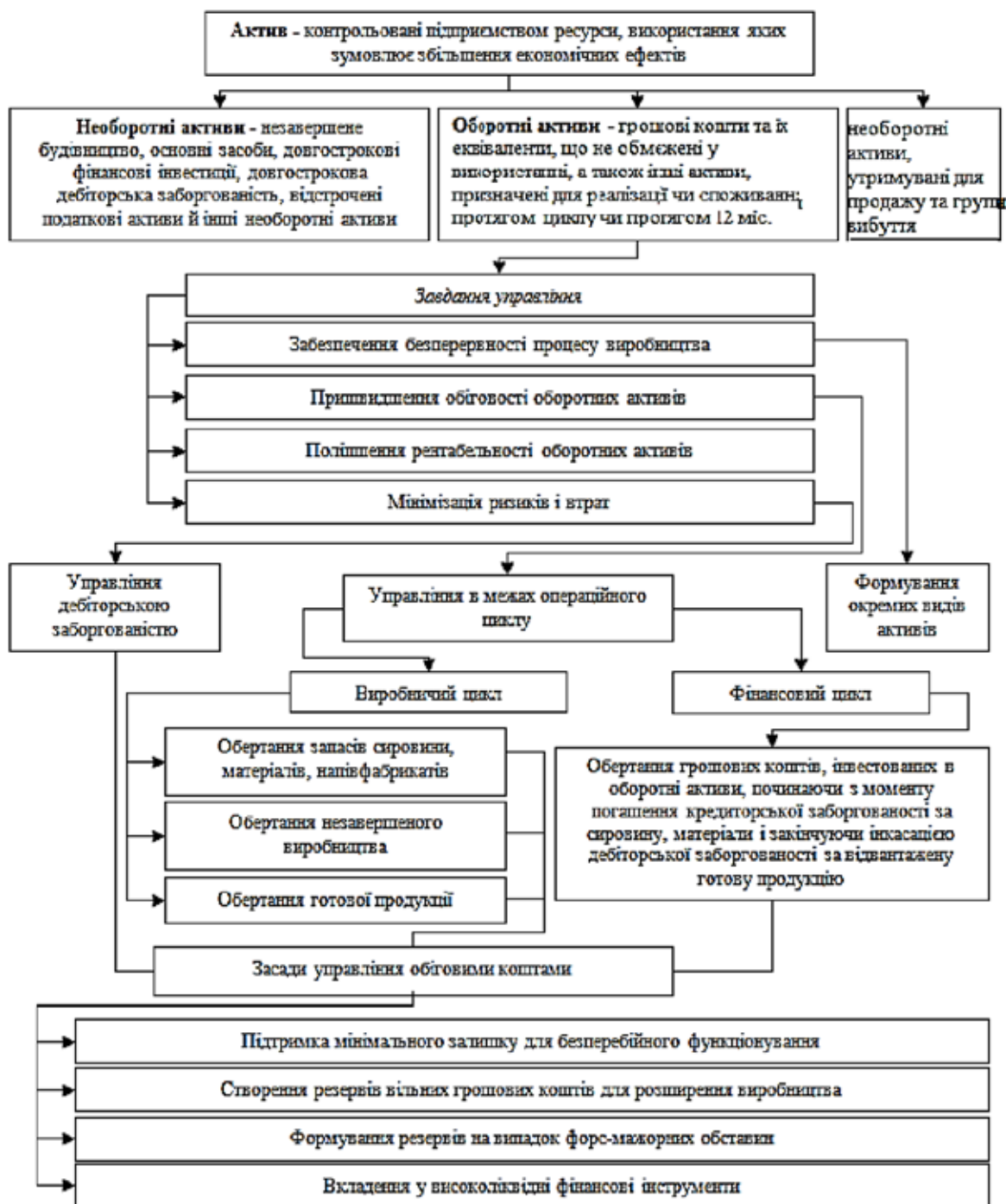

Рис. 1. Складові елементи управління активами підприємства

Джерело: [9]

мічній, соціальній, екологічній, міжнародній політиці та законодавству;

– управління активами має бути об'єктивним, конкретним і точним; воно має будуватися на достовірній, перевіреній інформації, що реально відображає об'єктивну дійсність, а висновки мають бути обґрунтовані точними аналітичними розрахунками; з цієї вимоги випливає необхідність постійного вдосконалення процесу збирання та оброблення

інформації з метою підвищення точності і достовірності розрахунків;

– управління має бути ефективним, тобто витрати на утримання управлінського персоналу мають давати багатократний ефект;

– управління має бути комплексним; комплексність управління вимагає охоплення всіх ланок і сторін діяльності, всебічного вивчення причинних залежностей у діяльності господарюючого суб'єкта;

– управління має бути оперативним; оперативність означає вміння швидко і чітко проводити оцінювання ситуації, приймати управлінські рішення і втілювати їх у життя;

– управління повинне мати науковий характер, тобто базуватись на положеннях діалектичної теорії пізнання, враховувати вимоги економічних законів розвитку, використовувати досягнення науково-технічного прогресу і передового досвіду, новітні методи економічних досліджень;

– управління покликане бути дієвим, активно впливати на процес діяльності підприємства та його результати, своєчасно виявляючи недоліки, прорахунки, упущення в роботі [7].

Відповідно, ефективність формування та використання обігових коштів зумовлена певними особливостями управління їх основними структурними елементами, а саме грошовими коштами, дебіторською заборгованістю, запасами [12].

Основними методами контролю запасів є такі:

– контроль запасів, що передбачає використання методів ABC та методу економічно обґрунтованих потреб;

– нормування, що включає аналітичний, коефіцієнтний і прямий методи розрахунку оптимального рівня запасів [12].

Розглянемо більш детально ці положення. Так, визначення величини обігових коштів за аналітичним методом передбачає ґрунтовний аналіз фактичних запасів, коригування їх величини та вилучення надлишків, якщо вони є на підприємстві.

Коефіцієнтний метод полягає у визначенні чинності нормативів власних оборотних коштів на початку розрахункового періоду з урахуванням показників виробництва цього періоду.

Метод ABC є найбільш простим способом управління запасами і передбачає їх розподіл на три категорії: А – найважливіші, що включають 20% запасів, 80% продажу; В – важливі, що діляться на 30% запасів, 15% продажу; С – менш важливі, до яких відносять 50% запасів, 5% продажу. Особливістю цього методу є те, що порівняно мала група запасів може мати найбільшу вартість.

Метод економічно обґрунтованих потреб заснований на мінімізації сукупних операційних витрат із закупівлі та збереження запасів на підприємстві. Він дає можливість розрахувати виграти зі зберігання запасів, розміщення замовлень та витрати зі збереження запасів на складах.

Метод прямого розрахунку дає змогу визначити фактичну потребу підприємства в запасах на встановлений період.

Метод XYZ полягає в поділі запасів залежно від попиту та точності прогнозування величини споживання товарів. Особливістю цього методу є визначення коефіцієнта варіації попиту, що дає змогу визначити ступінь однорідності сукупності та подібності в ній окремих значень.

Цей метод заснований на розподілі ресурсів підприємства на категорії:

– X (для ресурсів характерні стабільна величина споживання і висока точність прогнозу; значення коефіцієнта варіації знаходиться в інтервалі від 0% до 10%);

– Y (ресурси характеризуються визначеною величиною споживання щодо чинників, які на них впливають, наприклад сезонні коливання, акції, надлишок товарів чи дефіцит, і середніми можливостями їх прогнозування; значення коефіцієнта варіації становить від 10% до 25%);

– Z (характеризується малим рівнем споживання товарів і невисокою точністю прогнозування; значення коефіцієнта варіації становить понад 25%).

А.М. Стерлігова вважає, що найбільш ефективним було б використання обох методів разом, тобто об'єднання результатів обох методів у матрицю ABC-XYZ, оскільки в результаті зіставлення їх результатів можна отримати цінні інструменти планування та контролю для системи постачання загалом та управління запасами зокрема [13].

Для забезпечення постійної наявності обігових коштів і платоспроможності підприємства дуже велике значення має не лише їх обсяг, але й ефективність управління дебіторською заборгованістю. Остання ж залежить від способів управління дебіторською заборгованістю. На наш погляд, підприємству слід дотримуватись таких трьох способів управління дебіторською заборгованістю:

– застава;

– продаж заборгованості, що може бути здійснене через факторинг, сутність якого полягає в купівлі факторинговою компанією грошових вимог постачальника до покупців за визначену винагороду;

– створення клірингових центрів, які здійснювали б клірингові операції, що включають збір та аналіз інформації щодо результатів торгівлі, на основі яких будуть здійснюватись фінансові операції, які забезпечують виконання зобов'язань за укладеними угодами.

Якщо підприємство буде дотримуватись зазначених вище способів управління дебіторською заборгованістю, то матиме можливість зменшити відтік обігових коштів та ризику виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості [11].

Отже, як нестача грошових коштів, так і їх надлишок чинять значний вплив на роботу підприємства, спричиняючи збої у виробництві чи постачанні сировини, чим зменшують очікуваний прибуток. Саме тому дуже важливим є прискорення залучення грошових обігових коштів як з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел, чого можна досягти, здійснивши такі кроки:

- всебічне рекламування продукції;
- забезпечення часткової чи повної попередньої оплати за вироблену продукцію;
- залучення короткострокового, бюджетного чи податкового кредиту;
- пошук нових ринків збуту продукції;
- участь у виставках та ярмарках;
- формування знижок на великі партії продукції, що купується за готівку.

Отже, внаслідок прискорення обігу грошових коштів зменшиться потреба в них, що дасть змогу підприємству вивільнити час-

тину цих коштів з обігу та використати для збільшення виробництва, інвестування в інші види діяльності чи створення дочірніх підприємств.

Висновки з цього дослідження. Отже, система управління активами підприємства дасть змогу здійснювати ефективний аналіз та визначати оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання обігових коштів слід розраховувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективно функціонування підприємства за мінімального обсягу обігових коштів. Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів обігу полегшить формування оптимальної системи управління обіговими коштами. Управління запасами обігових коштів слід здійснювати на основі методів ABC і XYZ, управління дебіторською заборгованістю та управління грошовими коштами. У процесі управління активами підприємства велику увагу варто приділяти прискоренню обігу обігових активів, що можливий за рахунок різних заохочень, а саме для клієнтів щодо активізації попиту на продукцію, залучення на підприємство комерційного кредиту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку. Загальні вимоги до фінансової звітності: документ з0336-13 / Кабінет Міністрів України, чинний, поточна редакція від 14 березня 2017 р., підстава з0267-17.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: документ від 27 червня 2013 р. № 635 / Кабінет Міністрів України.
3. Бердар М.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
4. Бланк І.О., Ситник Г.В. Управління фінансами підприємств: підруч. Київ: видавництво КНЕУ, 2006. 780 с.
5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Финансы и статистика, 1998 512 с.
6. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика. Москва: Проспект, 2007. 1104 с.
7. Олійник Л.В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства. Тези ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (12 липня 2012 р.).
8. Савицька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посіб. ООО «Нове знання», 2001. 360 с.
9. Циганов С.А. Шляхи підвищення ефективності грошово-кредитного регулювання економіки. Фінанси України. 2000. № 1. С. 11–19.
10. Шараров О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. Системний аналіз: навч.-метод. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 154 с.
11. Пересулько З.М., Щербо Д.І. Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві: завдання, мета і методи. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/7_57082.doc.htm.
12. Петрунь Н.В. Особливості управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств. Аграрний вісник Причорномор'я. URL: http://www.nbu.gov.ua/portaEchcm_biol/avpch/Eii/2009_49/Petrunya%20N.V.pdf.
13. Стерлигова А.Н. Управление запасами широкой номенклатуры: с чего начать? URL: <http://www.ukrlogist.com/article/upravlcnie-zapasami/456>.

REFERENCES:

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnogo polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku. Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti: dokument z0336-13 / Kabinet Ministriv Ukrainy, chynnyi, potochna redaktsiia vid 14 bereznia 2017 r., pidstava z0267-17.
2. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo oblikovoi polityky pidpryiemstva ta vnesennia zmin do deiakykh nakaziv Ministerstva finansiv Ukrainy: dokument vid 27 chervnia 2013 r. № 635 / Kabinet Ministriv Ukrainy.
3. Berdar M.M. Finansy pidpryiemstv: navch. posib. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2010. 352 s.
4. Blank I.O., Sytnyk H.V. Upravlinnia finansamy pidpryiemstv: pidruch. Kyiv: vydavnytstvo KNEU, 2006. 780 s.
5. Kovalev V.V. Fynansovyyi analiz: upravlenye kapytalom. Vybor ynvestytsyi. Analyz otchetnosti. 2-e yzd., pererab. y dop. Moskva: Fynansy i statystyka, 1998 512 s.
6. Kovalev V.V. Fynansovyi menedzhment: teoriya y praktyka. Moskva: Prospekt, 2007. 1104 s.
7. Oliinyk L.V. Suchasni pidkhody do efektyvnoho upravlinnia resursamy ta aktyvamy pidpryiemstva. Tezy IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (12 lypnia 2012 r.).
8. Savytska H.V. Analiz hospodarskoi diialnosti pidpryiemstva: navch. posib. ООО «Nove znannia», 2001. 360 s.
9. Tsyhanov S.A. Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti hroshovo-kredytnoho rehuliuвання ekonomiky. Finansy Ukrainy. 2000. № 1. S. 11–19.
10. Sharapov O.D., Derbentsev V.D., Semonov D.Ie. Systemnyi analiz: navch.-metod. posibnyk. Kyiv: KNEU, 2003. 154 s.
11. Peresunko Z.M., Shcherbo D.I. Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu na pidpryiemstvi: zavdannia, meta i metody. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/7_57082.doc.htm.
12. Petrun N.V. Osoblyvosti upravlinnia oborotnymy aktyvamy silskohospodarskykh pidpryiemstv. Ahrarnyi visnyk Prychornomia. URL: http://www.nbu.gov.ua/portaEchcm_biol/avpch/Eii/2009_49/Petrunya%20N.V.pdf.
13. Sterlyhova A.N. Upravlenye zapasamy shyrokoї nomenklatury: s cheho nachat? URL: <http://www.ukrlogist.com/article/upravlcnie-zapasami/456>.